

Hỗ trợ và giải quyết việc làm cho người khuyết tật ở Việt Nam: Thực trạng và giải pháp

BÙI GIA HUÂN*

Tóm tắt

Bài viết phân tích thực trạng hỗ trợ và giải quyết việc làm cho người khuyết tật, luận giải những tồn tại và hạn chế đang đặt ra. Đồng thời, đề xuất một số giải pháp nhằm giải quyết việc làm cho người khuyết tật ở Việt Nam trong thời gian tới đó là: Nâng cao năng lực quản lý nhà nước trong thực hiện chính sách dạy nghề và tạo việc làm; Tuyên truyền, nâng cao nhận thức của tất cả mọi người trong xã hội; Rà soát, đánh giá việc thực hiện chính sách; Phối hợp các cơ quan quản lý nhà nước trong phát triển hệ thống thông tin thị trường lao động.

Từ khóa: việc làm, đào tạo nghề, tuyển dụng, người khuyết tật

Summary

This article analyzes the current situation of supporting and creating jobs for the disabilities, explaining the current shortcomings and limitations. At the same time, proposing a number of solutions to create jobs for people with disabilities in Vietnam in the coming time, such as: Improving state management capacity in implementing vocational training and job creation policies; Raising awareness of all people in the society; Reviewing and evaluating policy implementation; Coordinating state management agencies in developing the labor market information system.

Keywords: employment, vocational training, recruitment, the disabilities

ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong những năm gần đây, chính sách của Nhà nước về giải quyết việc làm cho người khuyết tật đã đạt được nhiều thành công: Số lượng người khuyết tật có việc làm đã tăng lên đáng kể; Chính sách giải quyết việc làm cho người khuyết tật từng bước được xã hội hóa với sự tham gia ngày càng nhiều của khu vực tư nhân. Tuy nhiên, trong quá trình thực thi chính sách vẫn còn tồn tại nhiều bất cập, doanh nghiệp chưa quan tâm tuyển dụng đối với người khuyết tật, khả năng tìm kiếm việc làm của người khuyết tật vẫn còn gặp nhiều khó khăn. Vì vậy, Nhà nước cần có những giải pháp thiết thực, cụ thể hơn để giải quyết việc làm cho người khuyết tật trong thời gian tới, góp phần thực hiện tốt an sinh xã hội, gắn tăng trưởng kinh tế với tiến bộ và công bằng xã hội ở Việt Nam.

KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI KHUYẾT TẬT

Luật Người khuyết tật năm 2010 xác định: “Người khuyết tật là người bị khiếm khuyết một hoặc nhiều bộ phận cơ thể hoặc bị suy giảm chức năng được

biểu hiện dưới dạng tật khiến cho lao động, sinh hoạt, học tập gặp khó khăn”. Người khuyết tật có một số đặc điểm cơ bản sau:

Thứ nhất, người khuyết tật thường gắn với nghèo. Khuyết tật vừa là nguyên nhân vừa là hậu quả của nghèo. Nói người khuyết tật là nguyên nhân của nghèo là do người khuyết tật bị hạn chế về khả năng lao động, nên về cơ bản, cơ hội có việc làm và thu nhập có được của họ từ lao động sẽ thấp hơn những người bình thường. Nói người khuyết tật là hậu quả của nghèo là do những người nghèo thường có ít điều kiện sử dụng những tiến bộ y tế, cộng với điều kiện sinh hoạt không đảm bảo khiến cho khả năng con cái của họ sinh ra có tỷ lệ bị khuyết tật bẩm sinh cao hơn những người có điều kiện kinh tế tốt hơn.

Thứ hai, một người khuyết tật có thể có một dạng tật hoặc đa khuyết tật. Thông thường dạng tật chiếm số lượng

* ThS., Học viện Phụ nữ Việt Nam

Ngày nhận bài: 10/10/2023; Ngày phản biện: 30/10/2023; Ngày duyệt đăng: 04/11/2023

cao nhất là khuyết tật vận động thân dưới; tiếp đó là khuyết tật nhận thức; khuyết tật về thần kinh, tâm thần; khuyết tật về giao tiếp.

Thứ ba, ý chí vươn lên của người khuyết tật thường không cao, do đó, cần có chính sách động viên, khuyến khích người khuyết tật một cách kịp thời và phù hợp để họ có thể tự vượt qua các rào cản, khó khăn, khẳng định mình và đóng góp cho xã hội.

Thứ tư, người khuyết tật có nhiều nhu cầu cần được trợ giúp, gồm: y tế, giáo dục, việc làm/sinh kế, trợ giúp xã hội. Về y tế, hầu hết người khuyết tật bị ốm/bệnh, chấn thương gặp phải các rào cản về sinh hoạt, lao động và học tập, do vậy cần sử dụng dịch vụ y tế, phục hồi chức năng. Về giáo dục, trẻ em khuyết tật gặp nhiều khó khăn trong tiếp cận dịch vụ giáo dục; do đó, trẻ em khuyết tật cần được hỗ trợ thêm các dịch vụ giáo dục chuyên biệt và giáo dục hòa nhập. Về việc làm/sinh kế, người khuyết tật có nhu cầu làm việc để có thu nhập và sống độc lập, nhưng cơ hội tìm được việc làm và tỷ lệ người khuyết tật tìm được việc làm rất thấp. Về trợ giúp xã hội, người khuyết tật là một trong các nhóm dễ tổn thương trong xã hội cần sự trợ giúp xã hội, đặc biệt là các dịch vụ xã hội cơ bản. Các dịch vụ xã hội, trong đó có dịch vụ công tác xã hội đều hướng tới bảo đảm cho người khuyết tật có quyền lợi tham gia bình đẳng vào các hoạt động xã hội, được chăm sóc sức khỏe, phục hồi chức năng.

THỰC TRẠNG HỖ TRỢ VÀ GIẢI QUYẾT VIỆC LÀM CHO NGƯỜI KHUYẾT TẬT Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

Thực trạng lao động việc làm của người khuyết tật

Hiện nay, Việt Nam có khoảng 7 triệu người khuyết tật, chiếm 7% dân số từ 2 tuổi trở lên. Số người khuyết tật còn trong độ tuổi lao động là 61%, trong đó 40% còn khả năng lao động. Tuy nhiên, chỉ có 31,7% người khuyết tật từ 15 tuổi trở lên có việc làm so với 83,8% người không khuyết tật. Trong số khoảng 7 triệu người khuyết tật có đến 87,27% người khuyết tật sống ở nông thôn, tỷ lệ người khuyết tật ở khu vực này thuộc diện nghèo và cận nghèo thường cao gấp 3 tỷ lệ nghèo trung bình của cả nước. Trình độ học

vấn của người khuyết tật thấp hơn nhiều so với mặt bằng chung, hơn 41% số người khuyết tật từ 6 tuổi trở lên không biết chữ, số người khuyết tật có trình độ từ tốt nghiệp trung học cơ sở trở lên chỉ chiếm 19,5%. Về trình độ chuyên môn, tới hơn 93% người khuyết tật từ 16 tuổi trở lên không có chuyên môn; số có bằng cấp từ chứng chỉ nghề trở lên chỉ chiếm 6,5% (Nguyễn Khang, 2023).

Về hỗ trợ và giải quyết việc làm cho người khuyết tật phát triển sản xuất, kinh doanh

Thực hiện chỉ đạo của Chính phủ, trong những năm qua, Ngân hàng Chính sách xã hội (NHCSXH) đã tập trung nguồn lực, đẩy mạnh thực hiện các chương trình tín dụng chính sách, góp phần hỗ trợ vốn vay cho người khuyết tật và các doanh nghiệp sử dụng lao động là người khuyết tật, góp phần thực hiện giảm nghèo bền vững, bảo đảm an sinh xã hội. Tại các địa phương đều cho thấy, người khuyết tật tiếp cận với vốn vay của NHCSXH rất thuận lợi, bởi họ là đối tượng ưu tiên vay vốn của NHCSXH và được áp dụng mọi chế độ như những đối tượng chính sách khác trong xã hội. Để hỗ trợ tín dụng đối với người khuyết tật, NHCSXH đã cho các đối tượng vay vốn thông qua Quỹ quốc gia về việc làm.

Theo đó, người khuyết tật có nhu cầu vay vốn sẽ được xem xét nếu đủ điều kiện vay vốn, thì sẽ được vay vốn với lãi suất bằng 50% mức lãi suất cho vay ưu đãi đối với các đối tượng khác vay vốn giải quyết việc làm của NHCSXH. Theo số liệu của NHCSXH, tính đến hết năm 2022, dư nợ cho vay đối người khuyết tật, doanh nghiệp sử dụng lao động là người khuyết tật tại NHCSXH đạt 118 tỷ đồng, với 5.838 khách hàng còn dư nợ, chiếm tỷ lệ 0,07% trên tổng dư nợ các chương trình tín dụng của NHCSXH (dư nợ cho vay của NHCSXH là 170.775 tỷ đồng, với trên 6,7 triệu khách hàng còn dư nợ). Trong đó, dư nợ đối với các cơ sở sản xuất, kinh doanh sử dụng lao động là người khuyết tật là 3,6 tỷ đồng, với 22 cơ sở còn dư nợ.

Về dạy nghề cho người khuyết tật

Ở Việt Nam, công tác dạy nghề cho người khuyết tật được biệt quan tâm. Luật Dạy nghề năm 2006 đã dành toàn bộ Chương VII quy định dạy nghề cho người khuyết tật, với mục tiêu giúp đối tượng có năng lực thực hành nghề phù hợp với khả năng lao động của mình để tự tạo việc làm hoặc tìm được việc làm, ổn định đời sống. Đồng thời, Nhà nước cũng khẳng định, hỗ trợ về tài chính và các chính sách ưu đãi khác đối với các cơ sở dạy nghề cho người khuyết tật nhằm khuyến khích công tác dạy nghề cho người khuyết tật. Trong Bộ luật Lao động, tại Điều 125 cũng nêu rõ: "Hàng năm, Nhà nước dành một khoản ngân sách để giúp người khuyết tật phục hồi sức khỏe, phục hồi chức năng lao động, học nghề và có chính sách cho vay với lãi suất thấp để họ tự tạo việc làm, ổn định đời sống". Từ năm 2012 đến nay, mỗi năm, Chính phủ đã bố trí ngân sách khoảng gần 10 tỷ đồng để dạy nghề, tạo việc làm cho khoảng 19.000 người khuyết

tật. Mức hỗ trợ dạy nghề của Nhà nước cũng được điều chỉnh cao hơn (tối đa 6 triệu đồng/người/khóa). Bình quân mỗi năm, các trung tâm tư vấn dịch vụ việc làm hỗ trợ khoảng 20.000 lượt người khuyết tật học nghề, việc làm, tỷ lệ thành công đạt trên 50% (Phương Anh, 2023).

Cùng với đó, hệ thống quản lý nhà nước về dạy nghề được kiện toàn, các văn bản quy phạm pháp luật cũng đã quy định, các cơ sở dạy nghề dành riêng cho người khuyết tật được ưu tiên cấp địa điểm thuận lợi, hỗ trợ vốn, cấp kinh phí đào tạo, miễn giảm thuế, được vay vốn với lãi suất ưu đãi. Đối với các cơ sở dạy nghề khác, khi nhận người khuyết tật vào học nghề, nâng cao trình độ tay nghề được ưu tiên đầu tư, bảo đảm định mức kinh phí đào tạo. Còn với bản thân người khuyết tật học nghề được xem xét cấp học bổng và trợ cấp xã hội, được miễn, giảm học phí căn cứ vào mức độ khuyết tật và suy giảm khả năng lao động.

Về định hướng, tư vấn, tạo việc làm cho người khuyết tật

Trong những năm qua, hoạt động hỗ trợ định hướng, tư vấn, tạo việc làm cho người khuyết tật được các địa phương đặc biệt chú trọng và đạt được nhiều kết quả. Điển hình như: tháng 4/2023, Trung tâm Dịch vụ việc làm Hà Nội phối hợp với Hội Người khuyết tật (người khuyết tật) Hà Nội tổ chức Phiên giao dịch việc làm lồng ghép tuyển dụng lao động là người khuyết tật, có sự tham gia của 33 doanh nghiệp có nhu cầu tuyển dụng, tuyển sinh 901 chỉ tiêu; trong đó, có 12 doanh nghiệp tuyển dụng, gồm: Công ty TNHH Thêu tranh cao cấp Hoàng Thị Khương, Công ty TNHH Xã hội 3/12, Công ty TNHH Duccest, Hội người khuyết tật quận Cầu Giấy, Hội người khuyết tật quận Hoàng Mai..., tuyển sinh 340 lao động là người khuyết tật, với đa dạng ngành nghề, như: thêu tranh, may, làm hoa lụa, kế toán, sửa chữa đàn, photo copy, massage, kinh doanh... rất phù hợp với lao động là người khuyết tật (Trần Oanh, 2023). Tại TP. Hồ Chí Minh, trong năm 2022, đã tổ chức giới thiệu việc làm cho 435 người khuyết tật và thanh thiếu niên có hoàn cảnh khó khăn, trong đó có 72 lượt doanh nghiệp, tuyển 423 lao động người khuyết tật (Sơn Hải, 2023).

Những tồn tại, hạn chế

Mặc dù đạt được nhiều kết quả quan trọng, công tác giải quyết việc làm cho người khuyết tật ở Việt Nam trong những năm qua vẫn còn bộc lộ một số tồn tại, hạn chế đó là:

Thứ nhất, số lượng người khuyết tật được học nghề, có việc làm còn hạn chế; thiếu chương trình, giáo viên, tư vấn nghề và tạo việc làm cho người khuyết tật; nguồn lực và chính sách vẫn chưa phù hợp; trình độ học vấn của người khuyết tật thấp cộng với tâm lý tự ti, mặc cảm của bản thân người khuyết tật và gia đình cũng là rào cản, hạn chế nhiều cơ hội tiếp cận việc làm, nghề nghiệp của họ. Nhận thức của các cấp chính quyền, doanh nghiệp, cộng đồng dân cư trong việc tạo

cơ hội việc làm cho người khuyết tật còn hạn chế.

Thứ hai, các chính sách hỗ trợ doanh nghiệp nhận người khuyết tật vào làm việc chưa thật sự hiệu quả. Nhiều doanh nghiệp chưa chú ý trong việc tuyển dụng người khuyết tật vào làm việc do các quy định cấm sử dụng lao động khuyết tật suy giảm khả năng lao động làm thêm giờ, làm việc vào ban đêm, việc nặng nhọc độc hại, nguy hiểm. Lao động khuyết tật học một số nghề ra chưa tìm được việc làm, sản phẩm làm ra không tiêu thụ được hoặc khó tiêu thụ. Thực tế này đòi hỏi phải có những sửa đổi, bổ sung hoàn thiện cơ chế chính sách về việc làm dành cho người khuyết tật cũng như các giải pháp trong việc thực hiện những quy định, chính sách.

Thứ ba, dịch vụ hỗ trợ việc làm cho người khuyết tật tập trung chủ yếu ở khâu dạy nghề và giới thiệu việc làm, trong khi khâu tư vấn nghề, hỗ trợ tại nơi làm việc, tạo ra các điều chỉnh hợp lý tại nơi làm việc còn hạn chế. Các đơn vị cung cấp dịch vụ liên quan đến việc làm và phục hồi khả năng lao động cho người khuyết tật, như: các cơ sở dạy nghề, trung tâm giới thiệu việc làm, đơn vị phục hồi chức năng, doanh nghiệp... chưa tạo được sự kết nối, hợp tác chặt chẽ, do hiện nay nước ta vẫn chưa chính thức có chương trình phục hồi chức năng lao động cho người khuyết tật. Ví dụ như các công nhân bị tai nạn lao động cần sự hỗ trợ phối hợp của bệnh viện, đơn vị giới thiệu việc làm, doanh nghiệp, cơ sở dạy nghề... để giúp người khuyết tật phục hồi khả năng lao động, quay trở lại công việc cũ hoặc chuyển đổi sang công việc mới phù hợp.

MỘT SỐ GIẢI PHÁP

Trong thời gian tới, để thực hiện tốt công tác hỗ trợ và giải quyết việc làm cho người khuyết tật, bài viết đề xuất một số giải pháp như sau:

Một là, nâng cao năng lực quản lý nhà nước trong thực hiện chính sách dạy nghề và tạo việc làm cho người khuyết tật. Tại các địa phương cần định kỳ tiến hành khảo sát, tổng hợp số liệu về người khuyết tật (chi tiết theo các dạng tật, nhu cầu học nghề, tạo việc làm...) để làm cơ sở xây dựng kế hoạch dạy nghề và tạo việc làm cho người khuyết tật hàng năm. Tổ chức rà soát,

hướng dẫn và kiểm tra giám sát việc thực hiện các chính sách hỗ trợ dạy nghề và tạo việc làm cho người khuyết tật phù hợp với Bộ luật Lao động, Luật Người khuyết tật, Luật Việc làm, Luật Giáo dục nghề nghiệp và Công ước quốc tế về quyền của người khuyết tật ở các ngành, địa phương.

Hai là, chính quyền các địa phương cần tuyên truyền, nâng cao nhận thức của tất cả mọi người trong xã hội, nhằm xóa bỏ cảm giác mặc cảm tự ti của gia đình và bản thân người khuyết tật, xóa bỏ thái độ phân biệt đối xử với người khuyết tật, giúp họ hòa nhập cộng đồng, tìm được việc làm phù hợp, đóng góp sức mình vào việc xây dựng và phát triển đất nước. Theo đó, cần đa dạng hóa các nội dung và hình thức tuyên truyền về hệ thống chính sách, pháp luật, các chương trình, kế hoạch, đề án, dự án có liên quan đến người khuyết tật, đặc biệt là ý nghĩa và tầm quan trọng trong việc đào tạo và tuyển dụng lao động là người khuyết tật vào làm việc, quyền lợi của doanh nghiệp khi có lao động là người khuyết tật, thông qua đó nhằm nâng cao nhận thức, trách nhiệm của các cấp, các ngành, cộng đồng doanh nghiệp về việc chống phân biệt đối xử với người khuyết tật.

Ba là, rà soát, đánh giá việc thực hiện chính sách cũng như hiệu quả tác động của chính sách; những chính sách đang phát huy hiệu quả cần được tiếp tục đẩy mạnh thực hiện; các chính sách còn hạn chế, có vướng mắc cần khẩn trương nghiên cứu, đề xuất Chính phủ sửa đổi, bổ sung cho phù hợp với thực tế. Quan trọng hơn nữa, Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội cần phối hợp với Bộ Tài chính và chính quyền các địa phương

nhằm đảm bảo nguồn tài chính cho thực hiện chính sách hỗ trợ người khuyết tật học nghề, hỗ trợ người sử dụng lao động nhận người khuyết tật vào làm việc, hỗ trợ những người khuyết tật có ý tưởng mở cơ sở sản xuất kinh doanh.

Bốn là, cần phân định rõ chức năng, nhiệm vụ quyền hạn và có chính sách đặc thù nhằm phát huy hơn nữa vai trò của các trung tâm đào tạo nghề. Cùng với đó các cơ quan chức năng xây dựng cơ sở dữ liệu về người khuyết tật để có những phân tích, đánh giá nhu cầu học nghề, việc làm của từng nhóm đối tượng, từ đó có chính sách hỗ trợ phù hợp, hiệu quả. Các địa phương cần chỉ đạo các cơ sở giáo dục nghề nghiệp tiến hành rà soát các điều kiện về tiếp cận cho người khuyết tật đi lại, tiếp cận phòng học, nhà xưởng thực hành, các công trình khác. Rà soát, điều chỉnh chương trình, thời lượng để người khuyết tật có thể tiếp nhận kiến thức, kỹ năng nghề. Bố trí giáo viên phù hợp để hướng dẫn người khuyết tật học nghề (lý thuyết và kỹ năng nghề).

Năm là, cần có sự phối hợp các cơ quan quản lý nhà nước trong phát triển hệ thống thông tin thị trường lao động để gắn kết đào tạo và sử dụng lao động đối với người khuyết tật, nghiên cứu đề xuất xây dựng cơ sở dữ liệu về giáo dục nghề nghiệp. Hoàn thiện hệ thống thông tin cung - cầu thị trường lao động. Thông qua việc tổ chức điều tra, cập nhật dữ liệu một cách đầy đủ, chính xác, khách quan; đảm bảo chủ động việc khai thác các dữ liệu cung - cầu lao động; tiến hành cung cấp kịp thời cho người lao động, doanh nghiệp cũng như các đối tượng người khuyết tật có thể khai thác những thông tin về nhu cầu nhân lực, điều kiện việc làm, công tác đào tạo, chiến lược phát triển theo lĩnh vực, ngành nghề. Việc tạo ra kênh thông tin minh bạch, đáng tin cậy này sẽ góp phần mở rộng kết nối người lao động và người sử dụng lao động gặp nhau, nâng cao khả năng giải quyết việc làm, tạo cơ hội cho người lao động là người khuyết tật sẽ nắm bắt được nhu cầu thực tế, nhận thức được hướng đi cho bản thân, lựa chọn công việc, nâng cao chất lượng, cơ cấu nghề nghiệp theo yêu cầu của cơ chế thị trường. □

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ngân hàng Chính sách Xã hội (2023), *Báo cáo tình hình cho vay đối với các đối tượng chính sách năm 2022*.
2. Nguyễn Khang (2023), *Giải pháp tạo việc làm cho người khuyết tật*, truy cập từ <https://nhandan.vn/giai-phap-tao-viec-lam-cho-nguoi-khuyet-tat-post745574.html>.
3. Phương Anh (2023), *Tăng cơ hội việc làm cho người khuyết tật*, truy cập từ <https://thanhtra.com.vn/kinh-te/lao-dong-viec-lam/tang-co-hoi-viec-lam-cho-nguoi-khuyet-tat-209686.html>.
4. Sơn Hải (2023), *Vận động các nguồn lực để hỗ trợ tốt cho người khuyết tật trong việc học nghề và việc làm*, truy cập từ <https://www.hcmcpv.org.vn/tin-tuc/van-dong-cac-nguon-luc-de-ho-tro-tot-cho-nguoi-khuyet-tat-trong-viec-hoc-nghe-va-viec-lam-1491910066>.
5. Trần Oanh (2023), *Hà Nội: Người khuyết tật được giải quyết việc làm thu nhập tới 15 triệu đồng/tháng*, truy cập từ <https://kinhtedothi.vn/ha-noi-nguoi-khuyet-tat-duoc-giai-quyet-viec-lam-thu-nhap-toi-15-trieu-dong-thang.html>.